

Характеристика ознак віртуальних активів, що роблять їх привабливими для вчинення корупційних правопорушень: виклики національної безпеки*#

Думчиков М.О¹, Куліш А.М.²

Опубліковано	Секція	УДК
20.02.2024	Право	342.9

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10683348>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Стаття присвячена дослідженню нових форм корупції, пов'язаних з використанням віртуальних активів, таких як криптовалюти, та їхнього впливу на національну безпеку держави. Автори використовують методи аналізу документів, порівняльного аналізу та кейс-стаді, щоб виявити особливості та ризики ринку віртуальних активів, які створюють умови для вчинення корупційних правопорушень, зокрема отримання неправомірної вигоди, відмивання майна отриманого злочинним шляхом, ухилення від сплати податків, та інше. В статті акцентується увага на ключових аспектах використання віртуальних активів у контексті корупційних правопорушень та їх вплив на національну безпеку. Наголошується на таких характеристиках віртуальних активів, як анонімність, майновий характер, конфіденційність операцій та їх транснаціональний характер. Розглядається роль анонімності у забезпеченні конфіденційності фінансових операцій та проблеми, пов'язані з її використанням у корупційних схемах. Також наводиться приклади конкретних випадків корупції, пов'язаного з використанням криптовалюти.

Автори зазначають, що віртуальні активи становлять серйозну загрозу для національної безпеки держави, оскільки вони можуть підривати фінансову стабільність, політичну суверенітет та демократичні інститути. Автори пропонують ряд заходів для запобігання та протидії корупції, пов'язаної з віртуальними активами, таких як розробка та впровадження нормативного регулювання, посилення моніторингу та нагляду, забезпечення міжнародної координації та обміну інформацією, підвищення обізнаності та освіти громадян та учасників ринку.

Ключові слова: корупція, віртуальні активи, криптовалюта, національна безпека, NFT, цифровізація, відмивання злочинних доходів.

* Концептуальні засади реформування системи правоохоронних органів в сучасних умовах трансформації нагляду і контролю щодо забезпечення економічної безпеки України» (номер державної реєстрації 0120U100474)

Корупція в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови: оптимальна модель протидії» (номер державної реєстрації 0124U000556)

¹ К.ю.н., доцент, ст.викладач кафедри кримінально правових дисциплін та судочинства Навчально-наукового інституту права СумДУ, <https://orcid.org/0000-0002-4244-2419>

² д.ю.н., профеоср, директор Навчально-наукового інституту права СумДУ, <https://orcid.org/0000-0002-2907-3639>

Characterization of features of virtual assets that make them attractive for committing corruption offenses: national security challenges.

Abstract. The article explores the examination of novel forms of corruption linked with the utilization of virtual assets, encompassing cryptocurrencies, and their repercussions on the national security of the state. Employing methods of document analysis, comparative analysis, and case study, the authors divulge the nuances and hazards of the virtual assets market, which foster conditions for perpetrating corrupt acts, notably, the receipt of illicit gains, money laundering, tax evasion, etc. The article delves into pivotal aspects of employing virtual assets within the realm of corruption offenses and their ramifications on national security. Particular attention is directed towards the attributes of virtual assets, including anonymity, proprietary nature, confidentiality of transactions, and their transnational essence. The article explores the role of anonymity in safeguarding the secrecy of financial transactions and the challenges associated with its utilization in corrupt schemes. Instances of specific corruption cases tied to cryptocurrency usage are also elucidated.

The authors underscore that virtual assets present a substantial threat to a nation's national security, as they have the potential to undermine financial stability, political sovereignty, and democratic institutions. The authors advocate for a range of measures to forestall and combat corruption associated with virtual assets, such as the formulation and enforcement of regulatory frameworks, bolstering monitoring and oversight mechanisms, fostering international cooperation and information sharing, as well as enhancing awareness and education among citizens and market participants.

Keywords: corruption, virtual assets, cryptocurrency, national security, NFT, digitalization, laundering of criminal proceeds.

Вступ

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток ринку віртуальних активів стало каталізатором посилення їх ролі у вчиненні правопорушень предметом яких вони можуть виступати, зокрема і корупційних. Анонімність та фактична відсутність нормативного регулювання цих активів ускладнюють виявлення та переслідування корупційних схем, в той час як їхнє використання для відмивання коштів створює значний ризик для національної безпеки. Зокрема, міжнародний аспект корупційних схем, пов'язаних з використанням віртуальних активів, ускладнює боротьбу з цими явищами та вимагає співпраці між державами. Тому дослідження цих нових форм корупції є надзвичайно важливим для розробки ефективних стратегій протидії та забезпечення національної безпеки держави, як однієї з її стратегічних цілей [1, с. 325].

Стан дослідження. Питаннями щодо проблеми цифрової корупції загалом та використання віртуальних активів в корупційних діяннях, зокрема та внесення вагомого внеску у розв'язання згаданих проблем на теоретичному рівні зробили такі науковці, як О. Бондаренко, А. Овчаренко, К. Латиш, А. Ділянчев, Д. Пічакон, І. Гонак та інші. Водночас, проблематика впливу віртуальних активів на вчинення корупційних правопорушень залишається актуальною проблемою, перш за все у зв'язку з їх імплементацією в життєдіяльність суспільства.

Мета дослідження полягає у ретельному аналізі та виявленні нових форм корупційних правопорушень, пов'язаних з використанням віртуальних активів та їхнього потенційного впливу на національну безпеку держави. Дослідження спрямоване на ідентифікацію основних загроз та вразливостей, що виникають у зв'язку з цими негативними явищами, та одночасний розгляд можливих шляхів протидії з метою забезпечення стабільності та безпеки національного фінансового та політичного середовища.

Результати

Виклад основного матеріалу. Прогрес та розвиток є неодмінною частиною людського існування, особливо в епоху початку 21 століття, коли швидкість цих процесів зростає багатократно завдяки заглибленню цифровізації та діджиталізації суспільства. Ці цифрові досягнення впливають на всі сфери суспільства, оптимізуючи діяльність різних суб'єктів, підвищуючи їхню ефективність та допомагаючи реалізувати права та законні інтереси. Водночас, з цими перевагами, технології нового часу приносять і негативні наслідки, оскільки їхнє використання може спричинити труднощі та створювати нові проблеми та ризики. Часто ці негативні аспекти виникають через користування технологіями не тільки для блага, а й для задоволення корисливих мотивів і злочинних намірів. Загалом, такі технології полегшують життя як законопослушних громадян і владних структур, так і злочинної спільноти у широкому розумінні.

Однією з таких технологій стали віртуальні активи. Нормативно-правове регулювання сфери віртуальних активів сьогодні фактично знаходиться на нульовому рівні. Закон України «Про віртуальні активи», який хоча прийнятий 17.02.2022 року, однак на сьогодні є таким, що не набрав чинності. Набрання законом чинності відбудеться лише з дня набрання чинності законом України про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами [2].

Все це зумовлює використання віртуальних активів у протиправній діяльності, зокрема і в корупційних правопорушеннях, як його предмету.

Перш ніж визначити яким чином віртуальні можуть полегшувати вчення корупційних правопорушень та яким чином зазначені суспільно небезпечні діяння впливають на національну безпеку держави, пропонуємо розглянути дефініцію цього поняття та визначити її основні ознаки, які роблять віртуальні активи привабливими для осіб, які вчиняють корупційні правопорушення.

Відповідно до Закону України «Про віртуальні активи» – нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі [2].

Зауважимо, що відповідно до законодавчого визначення, віртуальний актив не є ідентичним з криптовалютою, де остання виступає одним з його видів, так само як і NFT-токени та токенизовані акції.

Анонімність – ознака віртуальних активів яка полягає в тому, що вони дозволяють користувачам здійснювати трансакції та взаємодію в блокчейн мережі без необхідності розкриття своєї особистої інформації або ідентифікації. Це означає, що інформація про власників віртуальних активів, таких як їхні адреси чи особисті дані, залишається прихованою від публічного доступу. Зазвичай анонімність досягається за допомогою криптографічних протоколів, що шифрують дані трансакцій та забезпечують конфіденційність. Крім того, деякі віртуальні активи, які називаються конфіденційними або приватними, спеціально розроблені з метою забезпечення вищого рівня анонімності шляхом приховування даних про трансакції та учасників. До таких віртуальних активів Європарламент відносить Monero, DASH і Zcash [3].

На нашу думку саме така ознака як анонімність, дозволяє користувачам зберігати конфіденційність та приватність своїх фінансових операцій, а також уникати контролю або втручання з боку третіх сторін, таких як урядові органи або фінансові установи. Водночас, саме завдяки анонімності віртуальні активи стають основою для незаконних – злочинних дій, зокрема корупційним правопорушенням. Так, в Україні в серпні 2023 року, депутат Верховної Ради України отримав підозру за обіцінку надати неправомірну вигоду у криптовалюті Bitcoin в еквіваленті 50 тисяч доларів США [4].

Майновий характер. Віртуальні активи є різновидом цифрового майна, що виконує в суспільстві функції засоби платежу та мають фіскальну цінність. Майновий характер віртуальних активів забезпечується за допомогою криптографічних ключів, які використовуються для доступу до віртуальних кошельків та підписання транзакцій. Кожен власник віртуальних активів має свій унікальний приватний ключ, який він зберігає в безпечному місці. Цей ключ дає можливість власнику підтверджувати своє право володіння активами та здійснювати операції з ними.

Конфіденційність операцій з віртуальними активами полягає в тому, що деталі та подробиці операцій по транзакціям залишаються конфіденційними та недоступними для широкої публіки. Це означає, що інформація про учасників та обсяги транзакцій залишається прихованою від сторонніх осіб. Водночас, конфіденційність досягається за допомогою криптографічних методів, таких як шифрування, анонімні адреси та приватні ключі [5].

Транснаціональний характер віртуальних активів забезпечується їхньою здатністю функціонувати в розрізі національних меж держав без значних обмежень та контролю. Оскільки віртуальні активи існують у віртуальному просторі та операції з ними здійснюються в цифровій формі, вони не обмежені територіальними кордонами або національними правилами. Користувачі можуть проводити транзакції з віртуальними активами з будь-якої точки світу до будь-якої іншої точки, незалежно від їх місця знаходження або національності. Крім того, мережі криптовалют та інші віртуальні платіжні системи зазвичай працюють у режимі цілодобового доступу, що дозволяє користувачам здійснювати операції в будь-який час, незалежно від часових поясів чи робочих годин [6].

Децентралізованість віртуальних активів полягає в їхній властивості функціонувати поза центрального контролю або управління з боку одного центрального органу чи установи. Водночас, віртуальні активи працюють на основі розподіленої мережі, яка складається з великої кількості вузлів (телекомунікаційних технологій), що працюють разом для обробки та підтвердження транзакцій. Така особливість як децентралізація, забезпечує стійкість та надійність мережі, оскільки жоден окремий вузол не має повного контролю над системою, і жоден вузол не може одноосібно приймати рішення щодо змін в мережі [7, с. 201].

На наше переконання всі ці ознаки у сукупності значно підвищують суспільну небезпечність корупційних діянь предметом яких виступають віртуальні активи. На відміну від традиційного корупційного діяння, де особа отримує неправомірну вигоду в готівковій або безготівковій грошовій формі, залишаючи при цьому певного роду «сліди», щодо майбутнього розслідування, цифровий характер віртуальних активів фактично повністю невілює таку можливість.

Водночас, об'єктами вигоди в корупційних правопорушеннях предметом яких є віртуальні активи можуть бути і NFT (невзаємозамінні токени). Отже, посадова особа може одержувати незаконні кошти не лише через криптовалюту або електронний гаманець, а й через продаж будь-якого NFT, що має цінність. Ця цифрова технологія, яка набула широкого поширення в 2021 році, створює цифровий зліпок для унікальних предметів. NFT, або невзаємозамінний токен, є одиницею обліку, яка може створюватися для різноманітних унікальних об'єктів, таких як картини, фотографії, відео, музика, гіфки та інший контент, що претендує на унікальність. Вони є великою цінністю серед колекціонерів, геймерів та любителів мистецтва, і можуть бути куплені та продані на аукціонах. У контексті цифрової корупції, NFT може використовуватися для заниження фактичної вартості об'єкта з метою подальшого перепродажу посадовцем за вищу ціну. Так, наприклад особа може купити на маркет плейсі NFT, ринкова вартість якого буде

5 000 тис. доларів та перевести це NFT на гаманець у вигляді цифрового коду іншій особі, за для одержання на користь себе певної неправомірної вигоди.

Ще однією формою отримання неправомірної вигоди посадовою особою за допомогою віртуальних активів є передача подарункових електронних криптовалютних сертифікатів. В подальшому такі сертифікати, можна з легкістю обміняти на криптовалюту, яку в свою чергу на фіатні грошові одиниці.

Новелою використання віртуальних активів у корупційній діяльності виступає представлення недостовірної інформації в декларації суб'єктом декларування. Така форма передбачає декларування особою віртуальних активів якими насправді вона не володіє, тим самим даючи такій особі маневри для майбутньої легалізації майна отриманого злочинним шляхом. Варто зауважити, що така форма виступає як певне предикатне діяння, за для вчинення в майбутньому інших правопорушень, зокрема корупційного характеру. Так, наприклад депутата від "Слуги народу" підозрюють в недостовірному декларуванні криптовалюти на 24 млн грн, яка належить іншій особі [8].

Найпоширенішою сьогодні формою цифрової корупції з використанням віртуальних активів виступає легалізація майна отриманого злочинним шляхом. Правопорушники можуть використовувати різні способи та методи для приховування, відмивання та переказу незаконних коштів, пов'язаних з корупційними діями, за допомогою віртуальних активів. Зокрема, до них варто віднести: 1) купівля/продаж на нерегульованих або недостовірних платформах, які не вимагають ідентифікації та верифікації користувачів; 2) використання сервісів «міксери» або «тумблери», які розбивають та перемішують транзакції з віртуальними активами, щоб затруднити встановлення їхнього джерела та призначення; 3) використання гаманців або сервісів, які дозволяють створювати багато адрес або рахунків для одного користувача, щоб уникнути повторності та асоціації транзакцій; 4) використання посередників або номінальних власників, які приймають та відправляють віртуальні активи від імені злочинців, щоб сховати їхню справжню особу та роль; 5) використання комплексні та розгалужені схеми, які включають обмін віртуальних активів на інші віртуальні або фіатні активи, переказ віртуальних активів через різні юрисдикції та платформи, використання віртуальних активів для придбання товарів або послуг, що мають високу ліквідність та низьку прозорість [9, с. 306].

Таким чином, використання віртуальних активів може стати способом легалізації корупційних доходів, якщо вони використовуються для замаскування, відмивання та переказу незаконних коштів, що стосуються корупційних дій, за допомогою різних способів та методів, що ускладнюють виявлення та переслідування таких активностей. Це створює значний ризик для національної безпеки, фінансової стабільності та боротьби з корупцією. Тому, наша мета полягає в розробці та впровадженні ефективного та пропорційного нормативного регулювання ринку віртуальних активів. Це включає заходи протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму (AML/CFT) для постачальників послуг віртуальних активів (VASPs), а також забезпечення міжнародної співпраці та обміну інформацією між компетентними органами [10, с. 581].

Таким чином, корупція предметом якої виступають віртуальні активи має ряд особливостей та складностей її виявлення. Основними складнощами, на наш погляд, є: труднощі доведення факту скоєння кримінального правопорушення, недостатність нормативно-правової бази, необхідність спеціальних знань, недостатній рівень технічної оснащеності та підготовки органів оперативно-розшукової роботи. Виділені особливості є проблемами протидії корупції, проте їх вирішення потребує комплексного підходу. Також цифровізація дозволяє прискорити процес отримання державних послуг автоматично, без взаємодії з посадовцями особами. Ці реформи позитивно впливають модель боротьби з корупцією. Крім того, було запропоновано заходи щодо протидії

цифровій корупції. Ці заходи мають базуватися на моніторингу діяльності посадових осіб та осіб при вдосконаленні процесів цифровізації.

Список використаних джерел

1. О.С. Бондаренко. Корупційні прояви в оборонному секторі в умовах воєнного стану та післявоєнний період: характеристика та заходи нівелювання. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 3. С. 323-327.
2. Закон України: Про віртуальні активи № 2074-IX від 17.02.2022 (редакція від 01.01.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>
3. T. Sittipon, P. Jaipong, J. Pichakoon. A Review of Cryptocurrency in the Digital Economy. URL: https://www.researchgate.net/publication/365128937_A_Review_of_Cryptocurrency_in_the_Digital_Economy
4. Корупція у сфері відновлення: підозрюються чинні нардепи, бізнесмен, керівники компаній. Офіційний веб-сайт. Національне антикорупційне бюро України. URL: <https://nabu.gov.ua/news/koruptc-ia-u-sfer-v-dnovlennia-p-dozriuiut-sia-chinn-nardepi-b-znesmen-ker-vniki-kompan-i/>
5. A. Dilanchiev. Factors Influencing Cryptocurrency Adoption in Georgia. URL: https://www.researchgate.net/publication/368394514_Factors_Influencing_Cryptocurrency_Adoption_in_Georgia
6. I. Gonak, V. Horyn. Cryptocurrency as an object of investment. URL: https://www.researchgate.net/publication/366244727_CRYPTOCURRENCY_AS_A_N_OBJECT_OF_INVESTMENT
7. А.С. Овчаренко. Правове регулювання віртуальних активів та криптовалют в Україні: сучасний стан і перспективи. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 4. С. 200-202.
8. Депутата від "Слуги народу" підозрюють в недостовірному декларуванні криптовалюти на 24 млн грн: як він це пояснює. Офіційний веб-сайт. Dela.ua. URL: <https://delo.ua/politics/deputata-vid-slugi-narodu-pidozryuyut-v-nedostovirnomu-deklaruvanni-kriptovalyuti-na-24-mln-grn-yak-vin-ce-poyasnyuje-428715/>
9. Бондаренко О.С. Участь правоохоронних органів у процесі забезпечення економічної безпеки держави. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 8. С. 304-308
10. Латиш К.В., Демидова Є.Є., Капустіна М.В. Можливості цифрової криміналістики під час розслідування легалізації корупційних доходів. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 4. С.581-583.